

si munti la vietia sociala, si din selbatacie la omenire, asia si poetii bisericeii prin imnurile loru des-tépta in spiritulu crestinu entusiasmulu pentru totu ce este maretu si sublimu, si-lu inaltia la Ddieu!

Dar omulu traindu in timpu si in spaci, mam'a biserica prevediendu neajunsele crestiniloru, ea a determinatu si locul si timpulu in care crestinii se aiba ocaziunea de a medita eschisivu la Ddieu. In modulu acest'a s'a ficsatu timpulu de rugatiune comuna pe dumineci si serbatori, in locale anumite, care sunt templele séu bisericele de astadi.

Si ce va se insemne o reforma in cultulu bisericeii nóstre, precum escugeta unii? Nici mai multu nici mai pucinu decâtu a schimbá frumosulu in uritu si a nimici bazele de continuitate istorica a bisericeii. Nimicu nu e asediatu fora ratiune in cultulu bisericescu. Chiar impartial'a formelor de rugatiune, vesper'a, (vecerni'a) dupa-cinarea, (pavecernitia) rugatiunea mediu-noptiala, ortrin'a etc., — nu se póte alterá fora vatamarea sensului profundu, pentru care sunt instituite. Inca nici reducerea odelor din canónele, care se canta in biserica, nu se póte motiva rationalu; o astfelu, de reducere ar remané neintielésa de biserica. Cu atátu mai pucinu póte cineva se cugete la o prescurtare a santei liturgie, care e punctulu centralu, a tóta religiunea.

Unii dicu, si ce este mai multu, chiar si preoti, cá pentru ce se prouméza liturgi'a catecumeniloru, in timpu ce biserica astadi nu mai are catecumeni, ci ei nu vedu in ignorantia loru, cá acest'a este o proba, intre o miia altele, despre catholicitatea séu universalitatea bisericeii ortodoxe de resaritu in totu ce se atinge de doctrinele si traditiunile apostolice.

Si care sunt cuvintele pentru a introduce in cultulu bisericeii nóstre simplicitatea patriarhala? Necesitatile ómeniloru provocate cu domeniulu vaporelui si a electrului! Dar, nu togmai aceste inventiuni si avantagie noue inlesnescu lucrarile ómeniloru, si usioréza nevoile vietii fizice? Noi credemu, cá in unu timpu asia de binecuvantatu, ómenii potu si trebuie a consacrá mai multa portiune din vietia loru, pentru lucrarile spirituali, fapte piose si contemplatiuni sante.

Progresistii nostri voiescu se imiteze directiunea si progresele protestanților? Eu din parte-mi, nu dorescu bisericeii mele progresele protestantismului. Protestantismulu astadi a ajunsu mai multu unu sistemu filosoficu, de cátu crestinismu, pe care fia cine are libertatea a-lu interpretá dupa placulu seu. Recunoscu insisi protestantii abisulu in care s'au afundatu, amintescu numai, cá pentru a mantiené disciplin'a serbatoriloru si a dumineciloru, ei sunt nevoiti astadi a luá dispusetiuni sinodale, in atáta au degeneratu! Apoi daca in bisericele protestante este inca elementu si spiritulu crestinu productivu, acest'a e pentrucá in asemenare cu biserica orientale protestantismulu datéza numai de eri de alta eri. Unde va ajunge elu cu directiunea ce a luat? Viitoriulu va aratá.

Noi nu impartasimu nici principiile de credintia nici cultulu din biserica reformata. In faci'a unui cultu lipsitu de frumseti'a artistica inim'a omului remane totdeun'a rece si amortita. Ér a adorá pre Ddieu in modu cátu mai maiestosu si prin cultu esternu, este in firea omului de a dá fiintei supreme cultulu celu mai pomposu si maretu ce póte cugetá mintea omenésca.

V. Mangra.

Din teologi'a

Santului Iustinu Martirulu.

In istoria ómenimei si a culturei, abia va mai fi unu periodu, care atátu se ne robésca atentiunea, atátu se ne storca mirarea, care atátu se ne escite interesulu si se ne zidésca, precum este periodulu celoru trei seculi ai erei nóstre crestine, — timpulu de proba alu crestinismului, timpulu eroismului crestinu. Aci crestinismulu, care inca nu se bucurá de favorulu vreunei puteri lumesci, intru o lupta de trei seculi, si-documentéza valorea singuru prin puterea sa interna. O lupta acést'a fora asemenare in analele ómenimei! In faci'a colosului ce-si avé centrulu in Rom'a care dispune de midiloce si poteri imense, si este animatu de spiritulu paganismului muribundu; in faci'a puterei imperiului romanu, stau marturisitorii numelui lui Christosu, ne avendu alte arme, de cátu: credintia, carea invinge lumea si mortea, amorea, carea pentru Ddieu tóte le rabda, sperantia, carea din noptea suferintieloru si a mortii saluta aurora eternitatei, spad'a cu trei taisiuri: spiritulu, cuvintulu si marturia vietiei. Astfelu inarmatu crestinismulu, dupa o lupta de trei veacuri, a aretatú ca faptu compliuitu pentru tóte generatiunile, acea ce Gamaleilu a esprimatú ca o parere subjectiva in Sinedriulu din Ierusalimu: De va fi lucrulu acest'a productú ómenescu, se va disolve de sine. Si intru adevéru stá scrisa cu sangele a milíone de martiri divinitatea invetiaturei crestine. Acésta invetiatura, carea „paganiloru érá nebunia érá jidoviloru sminteala“ (I I. Cor. 23.) marturisitorii densei si-au facutu de problema a o aperá, fia cu cuvintulu fia in scrisu. Astfelu s'a nascutu asia numitele apologie (scrieri de aperare) si in cátu acestea s'au purtatú dupa o forma científica, rationale si sistematica: apologetic'a.

Ca celu de antaiu apologetu, si totodata unulu dintre cei mai mari eroi ai crestinismului, intempinamu in literatur'a eclesiastica pre st. martiru Iustinu. A espune in liniamentele cele mai generali doctrin'a acestui Santu, intru unu timpu, pre care par' cá l'am puté asemaná cu acel'a in care a trairu densulu, credu cá nu va fi fara interessu pentru On. lectori a acestei foi. Si atunci, cei asupriti alergau sub scutul bisericeii, dar nu pentru conservarea nationalitatii ci pentru luminarea mintii spre a cunósce pre sustienatoriulu tuturoru poporaloru si parintele loru adevératu. Atunci ca si acumu cei asupriti si nedreptatiti alergau in scol'a bisericeii, dar nu pentru conservarea limbei nationali, ci pentru castigarea „limbiloru de focu“ in cari se vestésca maririle lui Ddieu. Si atunci cei puternici, si parintii presumtivi ai poporaloru, persecatau sistematicesce pre supusii loru, dar nu cu scopu si intentiune de amalgamisare si extirparea elementului, ci din ignorantia si vanitatea idoliloru, si vanitatea loru propria.

Activitatea St. martiru Iustinu o potemu cunosce din scrierile lui, cari au ajunsu la noi. Scrierile suntú legate de vietia lui. — Flaviu Iustinu s'a nascutu la anulu 100. d. C. in Flavia Neapolis, in Palestin'a. Parintii sei, dupa nationalitate au fostu greci, érá dupa credintia pagani. Acea cetate, in carea au locuitu, in biblia e cunoscuta sub numele Sichem, astadi se numesce Nablus. Cetatea Sichemu,

cu fantan'a lui Iacobi, deodata cu dirimarea Ierusalimului la an. 70. d. Ch. — a fostu devastata. Imperatul Vespasianu a dusu acolo o colonia de Romani, cu obiceiuri, limb'a si cultur'a grecésca. Intre acesti'a a fostu si tatalu lui Iustinu, Priscus. — Iustinu in tineretiele sale s'a dedicatu filosofiei. A cercetatu dupa olalta scolele stoiciloru, peripateticiloru, a pitagoreiloru, si a crediutu in urma a aflá adeverat'a intieptiune in Platonismu. Cu doctrinele cele sublime ale acestuia se ocupá densulu; va fi fostu pote cam de 30 ani, candu, preamblandu-se pre tiermurile marei, a avutu o intalnire cu unu betranu, pre care noi nu-lu scimu cine a fostu. Destulu cá rezultatulu discursului cu acestu omu a fostu intorcerea sa la crestinismu: dupa Ddieu in-setá sufletulu lui, nu dupa stele. „Nisuinti'a de a cunósce lucrurile suprasensuali, dice, me purtá pre acolo, si intui-tiunea ideiloru a datu aripi spiritului meu.“

Cursulu conversarei ni-lu spune Iustinu in dialogulu seu ce l'a purtatu cu judeulu Tryphon cap. 2—8 astfelu: Cufundatu in contemplatiunile mele filosofice, si prelucrandu intieptiunea lui Plato in spiritulu meu, pre tiermurile marei intalnescu unu betranu, de pre a carui facia se puté ceti seriositatea si amicitiatea. Suprinsu stau si privescu mai de aproape acea figura onorabile, fara ca se dicu unu cuventu. „Me cunosci?“ dise betranulu. „Nu“ — am respunsu. „Pentru ce me privesci asia?“ intréba betranulu. „Me miru, dise Iustinu“ cá te intimpinu, deora ce credeamu cá pre aci nu voiu aflá omeni.“ „Sunt ingrigiétu,“ respunde betranulu, pentru nisce amici, cari au caletoritu, si a caroru reintorcere o dorescu, pentru aceea am venitu la tiermure, se vedu nucumva se areta nai'a, carea o se-ii aduca. Dar tu ce cauti aci.“ „Eu iubescu singuratatea, respunde Iustinu, potendu-mi astfelu face contemplatiunile neconturbatu.“ Betranulu dice: Asia dara, tu esti amicu alu speculatiunei; dar pentru ce nu cauti se devini mai bine amicu alu actiunei (practicu) de cátu alu teoriei?“

Iustinu: „Dar ce ocupatiune mai onorifica póte se incepa omulu, de cátu a filosofá, aretandu astfelu, cá ratiunea este principiulu tuturoru lucruriloru si e cualificata de a descoperi erorile ce se afla in nesuintiele omeniloru. Fara filosofia nu este adeverata inteligentia. Ea trebue dar' se fia ocupatiunea principala a fiacarui omu. Tote cele alalte stau in dereptulu densei, si numai intru atáta au pretiu in cátu stau in legatura cu densa.“

Betra: Dar si filosofí'a pote face fericitu ?

I. De siguru; si numai densa, nemicu altu ceva.

B. Asia, asi dorí se sciu, ce intielegi tu sub filosofia si fericire? Iustinu respunde in sensulu filosofiei lui Plato: „Filosofi'a este scienti'a care are de problema cunoscerea lucruriloru si a adeverului; fericirea este resplat'a pentru acésta scientia.“

B. Ce intielegi tu sub Ddieu? Iustinu resp.: „Ddieu este acea fiintia care este si remane siesi asemenea, e eterna si e caus'a neperitoria a tuturoru lucruriloru.“

Betranului a placutu respunsulu; s'a lasatu mai de aprópe in discusiune cu tinerulu Iustinu; i-a aretatu cá cunoscerea lui Ddieu este cu totul alteev'a de cátu cunoscintiele celelalte ale omului, si cá in modu empiricu nu se póte ajunge, — se pote inse castigá din revelatiunea divina. I-a aretatu contradictiunile in cari au caditu filosofii, si cu deosebire i-a aretatu partea debile a platonismului. Tinerulu Iustinu a simtitu greutatea cuvintelor, cáci adeveru a vorbitu gur'a lui. Increderea sa in platonismu a inceputu a se clatiná. „Cine este dar magistrulu adeverului, dise, carui se me incredu, daca si barbati cu Plato au gresitu? Aci e momentulu dicidatoriu. Nobilulu betranu s'a folositu de dispoziti'a tenerului, pentru ca se-i arete isvorulu intieptiunei: in neacasu este spiritulu mai mobilu. — Elu incepe: Inainte vreme au traitu barbati, cari au fostu cu multu mai vechi ca Plato si filosofii; au iubit pre Ddieu si au fostu iubiti de densulu. Au fostu plini de Duchulu santu si au vorbitu

cele ce s'au intemplat in dilele nóstre: au fostu profeti. Acestor'a Ddieu le-a descoperitu adeverulu. Trecutul si prezentulu dau testimoniú despre aceste. Ei au vestitu pre Ddieu Tatalu creatorulu universului, au vestitu pre Isusu Christosu fiulu lui. Dupa acestea l'a indemnatu a ceti in acele scrieri si in ale Apostoliloru. Dintre tóte, dice, rogate, ca se ti-se descopere lumin'a, cáci nime póte ajunge la adeveru, de nu i se voru deschide ochii cu Darulu lui Ddieu. Cu acestea s'a departatu.

Resultatulu acestui discursu a fostu cá cetindu in scrierile st. scripture, Iustinu a primitu crestinismulu. Botezulu seu nu se pote dá cu sigurantia, cade inse in anii 133—137. d. Ch. — Cá a fostu preotu inca nu se scie de siguru, pre cum nu se afla argumente suficiente cá nu ar' fi fostu. — De aci viéti'a sa o a petrecutu intru aperarea si propoveduirea doctrineloru crestine. A muritu ca martiru, de sabia, sub prefectulu Junius Rusticus, la anulu 166. d. Ch. Date despre densulu se afla la Ireneu, cont. cres. I. 31. cu deosebire Eus. istor. bis. IV. 16—18.

Scrierile St. Iustinu, a caroru numeru Eusebiu dice cá a fostu forte mare, s'au pierdutu mai bine de jumătate. La noi au ajunsu ca autentice:

1. Apologi'a numita mare in 68 capete, indreptata catra imperatul Antoninus Pius, fiulu seu. Verissimus si fiulu seu adoptivu Lucius Verus, catra Senatu si poporulu romanu. In dialogulu cu judeulu Tryphon spune Iustinu cá intru adeveru s'a si predatu la anulu 138. (séu 139.) Scopulu ei este ca se determineze pre imperatul ca se sisteze procederile cele tumultarie contra crestiniloru, si se se introduca si aduca la valoare unu decretu datu inca de Traianu catra locotienatoriulu Plinius, in poterea carui suntu de a se pedepsi numai criminalistii nu cei ce porta numele de crestini. — Dupa aceea este indreptata contra invectiveloru pagane cá adica crestinii suntu ateisti, cá suntu im-morali etc.

2. Apologi'a numita mica in 15 cap. Cumca ar fi acést'a apologia de sine statatore, e dubiu; in totu casulu ea forméza cu cea de antaiu unu totu si din ele se póte cunosce activitatea sa pentru aperarea crestinismului contra paganiloru.

3. Dialogulu cu judeulu Tryphon in 142 capite. Cuprinsulu lui este unu discursu ce in decursu de doue dile l'a avutu cu aretatulu jidovu in Efesu la anulu 150. Se imparte in trei parti. In cea de antaiu, dupa introducerea in carea espune vieti'a sa inainte de imbracisiera crestinismului, combate in c. 10—47 invectivele aruncate de judei asupra crestiniloru, cá adica acestia nu tienu legea mosaica, aretandu caus'a de ce nu o tienu. In partea a doua cap. 48—108 vorbesce despre persona mantuitorului, vieti'a si doctrin'a lui, opulu salutei, si se incérca a-i aretá Ddieirea chiaru din T. V. In partea a treia cap. 109—142, aréta ér din T. V. cá chiaru si paganii suntu chiamati a participá la imperati'a lui Ddieu; justifica universalitatea religiunei crestine, tragandu atentiunea asupra latirei celei repentine a bisericeii lui Christosu. „Nu s'a aflatu inca unu omu, care se sufera mortea pentru credinti'a in idolulu seu. Voi sciti inse bine cá Crestinii din tóte staturile si conditiunile societatei, suferu torturi cu sufletulu veselu pēntru Iisusu. Suntemu latiti preste totu pamentulu etc.“

Afara de acestea ca dubie Eusebiu si Fotiu mai amintescu, a 4) unu tractatu contra Greciloru in 5 cap; 5) o admonitiune contra Greciloru in 38 cap; 6) o scriere despre monarchia, in care se incérca a aretá cá invetietur'a poetiloru si filosofiloru celoru mai mari pagani a fostu monoteistica.

Ca pierdute se amintescu: psalites; despre sufletu; contra eresiloru, din carea, e probabilu cá fragmentulu ce e conservatu la St. I. Damascenu in paralele (ed. Lequien II. p. 755—763.) despre inviere, face parte.

Sistemulu St. Iustinu este cu multu mai bogatu, de cátu se se póta espune in modu suficiente in colonele unui

jurnalul. În Iustinu teologi'a precum privesce pre celu de antaiu apologetu atâtu facia de pagani câtu si facia de judei, asia trebuie se cunósca cea de antaiu nesuintia de a espune dogmele crestinismului în modu sistematicu, — pre celu de antaiu dogmaticu. — Si precum teologi'a ortodoxa se pote provocá la densulu ca la unu isvoru autenticu a traditiunei, asia s'au provocatu si au cautatu nutrementu la dinsulu mai tóte eresiele câte s'au ivitu, dandu interpretari sinistre invetieturei lui. Caus'a este usioru de esplicatu daca vomu considerá cá elu nu a fostu nascutu si crescutu în ci pentru Crestinismu. — Din bogati'a invetieturei sale, deocamdata fia-mi permisú a espune numai principiulu seu teoreticu si doctrina despre Ddieu si cunoscerea lui,

Iustinu invetia: Ce e dreptu ratiunea omenésca póte se ajunga la cunoscinti'a lucrurilor din propri'a sa putere; ba chiaru pana a cunósce esistinti'a si unitatea lui Ddieu si legea morala. (Coh. 36. dial. cum Tr. 23—25). Inse la o adeverata cunoscinti'a despre Ddieu nu póte strabate fara ajutoriulu Spiritului santu (dial. c. T. 4.) Acésta gratia nu a lipsitu nici omeniloru cari au traitu inainte de crestinismu, deorace si atunci Cuventulu (Logos) a facutu pre omeni partasi de întieptiunea sa. Tóta omenimea are parte la Logos. Câti au vietuitu impreuna cu densulu, suntu crestini de si au fostu tienuti de atei; atari au fostu la greci Socrate, la barbari Abraham, Anania, Asaria, Elia etc. Prelanga ratiune pagani au mai avutu si altu isvoru pentru cunoscintiele lorú: santele Scripturi ale Iudeiloru.

Ci acestu pretiu ascrisu mintiei dispore indata ce Iustinu lu mesura si dejudeca amesuratu doctrineloru ce se afla în Crestinismu. Invetietur'a crestina, dice, este mai sublima ca ori si care alta omenésca, deorace Christosu este perfectulu Cuvintu (ap. II. 10.) ba sentinti'a sa asupra filosofiei este fórte aspra candu dice: daca filosofi'a este cunoscerea adeverului, atunci nici unu filosofu nu merita acestu nume, deorace si celu mai întieptu, dintre densii, Socrate, inca si-recunósce ignoranti'a. (Coh. 36.) — Din tote lucrurile, unde vorbescu despre servitiile ce face filosofi'a pentru acuirarea cunoscintieloru intelectuali, se vede cá dinsulu i-a asignatu terenulu esperintiei si alu lumii sensuali, statorindu pentru cele supra sensuali revelatiunea ca principu idealu (formalu), fara ca prin acést'a se degrade mintea omenésca pana la incapacibilitatea de a cunósce aproximativu chiaru si caus'a suprema si principiulu existentialu a tuturoru lucruriloru — Ddieu.

Ce idea a avutu Iustinu despre Ddieu, pana candu inca apartienea platonismului, amu vediutu mai susu. Ca crestinu dice cá Ddieu nu se póte numi, nici nu se póte esprimá prin cuvinte în modu adecuat, de orace este mai sublimu de câtu tóte predicatele câte i s'ar puté dá. Este totusi eternu neschimbatu, atotu sciutoriu etc. Espressiunea „theos“ nu este nume (to theos prosagoreuma ouk onoma estin, apol. II. 6) Parintele universului nu are nume, căci ori ce nume i s'ar dá, acela ar' trebui se fia mai vechiu de câtu densulu. Espressiunile: parinte, Ddieu, Creatoriu, Domnu domnitoriu, nu suntu nume în sensu propriu, ci suntu derivate din lucrurile sale, si esprima bunatatea si binefacerile lui. — Ce e dreptu doctrin'a St. Iustinu despre Ddieu nu este prea desvoltata, mai de aproape s'a ocupatu de a dou'a pèrsona, de person'a Mantuitoriului. Atata sta firmu cá pentru St. Iustinu, Ddieu este spiritulu, este substantia spirituale. Si tote invectivele din partea paganiloru venite asupra crestineloru cá acesti'a ar fi fara Ddieu, elu le combate standu în midiloculu doctrinei despre Trinitate.

Doctrin'a despre Ddieu Tatalu este pucinu tractata, si despre deosebirele personali nu are idei de totu chiare, celu pucinu nu a delaturatu finalminte ori ce banueli de subordinatianismu. Cu tatalu impreuna din inceputu este cuvintulu, care este fiulu Tatalui, este nascutu din Tatalu. Nascerea cuvintelui din Tatalu este deosebita de crearea lumii din partea lui Ddieu, si aci, St. Iustinu a priori a datu o

lovitura grea arianiloru cari prin aceea cá pre fiulu l'au consideratu de creatura, au voitu se salveze unitatea în Ddieire. „Cu alte argumente voiu se aretu, dice (în Dial. c. Tryph. c. 61) Ddieu din inceputu a nascutu din sine pre cuvintulu, precare Duchulusantu lu-numesce marirea Domnului, séu fiu, séu întieptiune séu Ddieu séu Domnu, séu Logos. Aceste numiri i se cuviniu tote de orace este nascutu din voi'a Tatalui.“ Ca esemplu pentru ahiarificarea ideiei folosese foculu: „Noi vedemu cá unu focu se aprinde din altulu fara ca acést'a se se micșioreze. Marturi'a acestor'a avemu pre insusi Cuventulu întieptiuni, acelu Ddieu nascutu dela Tatalu, care este Cuventu, si întieptiune si putere si marire a Tatalui, si a vorbitu prin gur'a lui Solomonu dicandu: Domnulu m'a pusú inceputu lucruriloru sale, (pild. 8. 21.) O despartire este asia dara espresu negata din partea St. Iustin. Cu tote acestea relatiunea între voi'a lui Ddieu Tatalu si Fiulu nu este atâtu de chiaru esprimata precum s'a facutu acést'a mai tardiu în certele cu Arianii. Totusi nicairi nu reduce nascere fiului la unu actu voluntariu alu Tatalui; din contra cá Iustinu a cugetatu la voi'a immanenta lui Ddieu, carea este togmai asia de necesaria ca si Ddieu singuru, se vede de acolo cá elu dice: Ddieu a nascutu dela sine (ex eavtu) pre cuvintulu. O alta imputare i s'ar puté face cá adeca nascerea din Tatalu a avutu locu la creare. Ce e dreptu cá se afla spressiuni cari ar vorbi despre acea doctrina, inse acelea nu involva în sine hypostasarea fiului, ci se potú privi cá o revelare a lui Ddieu ca Creatoru, facia de lume. Si în dial. 62. esprima chiaru nascerea esentiala din eternu: Acestu nascutu din esenti'a Tatalui, inainte de tote lucrurile, a fostu la Tatalu, si catra densulu a vorbitu Tatalu, dupa cum cuvintulu ne spune prin gur'a lui Solomonu.

Dar chiaru si din doctrin'a despre a treia persona în Ddieire, despre Spiritulu santu, se póte vedé cá Iustinu a invetiatu ortodoxu consubstantialitatea fiului cu Tatalu: Duchulu santu este de o fiantia cu Tatalu si cu fiulu, hypostasu impreuna adoratú. Cine ne póte invinováti de ateismu pentru cá adoramu pre Creatoriului tuturoru? Noi ne-am invetiatu cá invetiatoriulu nostru Isusu Christosu, care s'a facutu omu este intru adeveru fiulu lui Ddieu. Despre Spiritulu profeticu vomu aretá cá nu fara motivu, lu-adoramu în alu treilea locu. În apol. I. 6. dice catra pagani: Noi marturisimu cá suntu atei, atunci candu e vorb'a de idoli pagauesci, nu inse candu e vorb'a de adeveratulu Parintele alu dreptatei si alu tuturoru virtutiloru, de Ddieu Santulu. Pre acela si pre fiulu care a esitu dela densulu. . . . si pre Spiritulu profeticu i onoramú si adoramu.

În câtu privesce sant'a Treime, santulu Iustinu amintesce forte desu tóte trele persoanele. Asia unde e vorb'a de botezu: În numele Tatalui universului, si alu Domnului Ddieu si Mantuitoriului nostru Iisusu Christos si alu Spiritului Santu primiti botezulu (scald'a în apa) Apol. I. 61. si totu în același capítlu se dice: Dar celu luminatu este botezatu si în numele lui Isusu Christosu, celui restignitu sub Pontiu Pilatu si în alu suntuului Spiritu care prin profeti mai nainte au spusú tóte câte s'au referitu la Domnulu. — Si în cap. 65 unde este vorb'a de Eucharistia se dice: Pentru tóte câte gustamu damu multiemita si lauda Creatoriului tuturoru care a facutu tóte prin fiulu si Spiritulu Santu. Spiritulu este care prin profeti a datu Cuvintului numele „marirea domnului“, care a luminatu pre profetii T. V. si a vorbitu prin densii. Câtu pentru insurile lui Ddieu, invetia:

Ddieirea este necuprinsa si ca atare ne exprimavere prin cuvinte. Fara nume este Ddieu, deorace ca uniculu nu are altulu asemenea, de care se se deosebésca prin unu nume deosebitu, séu cá ne fiindu nascutu dela nime, nu este altulu inaintea lui care se i fi pusú nume, séu penfrucá pre celu Infinitu si absolutu nu este nume care se-lu cuprinda. Ca insusiri aduce Iustinu inainte: Ddieu este eternu, fara

inceputu, atotsciutori, scie cele mai ascunse gandiri ale omului. si cele venitorie, atotu puternicu, dreptu, santu. (Apol I. 6. Dial. 16.)

Cum ajungemu la cunoscinti'a lui Ddieu? Justinu dice că „o cunoscintia adecuata nu putemu avé despre Ddieu“, afara de câtu este descoperitu. Cu tote acestea relativu la acestu obiectu trebuie se ne insemnamu doue idei cari suntu proprie a lui Justinu. Un'a este doctrin'a despre cunoscutulu „Logos spermatikos.“ In puterea acestei doctrine chiar lumea inainte de Christosu, dupacum am vediutu si mai susu, nu a fostu lipsita de ore care cunoscintia a adeverului. Cuvintulu Ddieescu dupa cum spune Ioan I. 5. a luminatu lumea intunecata, a imprasciatu sementi'a (spermata) adeverului. Dreptu ce fragmente despre acestea se afla in filosofia la pagani, si la judei in lege.

A dou'a ce este de consideratu la Justinu cu privire la cunoscerea de Ddieu este unu locu in Apol. II. 6: to „theos“ prosagoreuma ouk onoma estin, alla pragmatos dusexgetou emfutos te fuse ton antropon doxa, adeca: Espressiunea „Ddieu“ nu este nume ci ideia inascuta naturei omeniloru despre o fientia (obiect) care nu se pôte esplicá. Asia in acestu citatu pentru prima ora s'ar paré că avemu doctrin'a că nu numai esistinti'a lui Ddieu, dar si o cunoscintia despre densulu este omului inascuta. Si daca asfeliu am tiené despre Justinu, apoi l'am intielege reu. In filosofia preste totu intrebarea cea mai grea este, că pre cale naturale cum ajungemu la cunoscinti'a despre Ddieu? Acésta intrebare atinge chiar si o parte a Theologiei, Dogmatica. Cātu pentru doctrin'a speciale a St. Justinu mai de aproape nu suntemu informati că pana unde si cum este innascuta aceasta ideia si cunoscintia de Ddieu: este sufletului omenescu data in natur'a sa capacitatea de a-si-o formá si a ajunge la adeveru, séu este in sufletu inascuta ca gat'a, in câtu acest'a se o póta cunosce in veritatea sa prin intuitiune ne midilocita. Atáta inse scimu cu siguritate că St. Justinu afara de cunoscutulu „Logos spermatikos“ altfeliu de idei inascute nu a invetiutu sub nici o forma. Dar contra ideii de Ddieu innascute că gata vorbesce si invetietur'a intregii sante Scripturi, care preste totu loculu scóte cunoscinti'a de Ddieu din contemplarea lucruriloru lui, si asfeliu conchide dela efectu la cause cu consecintia naturala si necesaria. Contra acestei doctrine mai vorbesce si acelu faptu că intre principalele pretinse de inascute, nici candu nu s'a facutu amintire de acésta idea. Cuvintele lui Justinu nici nu pretindu a fi intielese astfeliu, si acésta interpretare că adeca elu nu a intielesu ide'a ca gata, se justifica si prin acelu faptu că la cunoscerea lui Ddieu, dice, ajungemu in modu midilocitu prin argumentare si cunoscerea lucruriloru lui. Justinu pretinde că o cunoscere a lui Ddieu numai sub conducerea providintiei si in poterea ratiunei omenesci se pote castigá cu mai mare usiuritate. Ce e dreptu St. Justinu considera cunoscerea de Ddieu, amesuratu invetiaturei revelate ca naturala, si nu o trage numai din credintia séu revelatiunea supra naturale. Va se dica este data, si sufletulu din natur'a sa este in stare a-si-o castigá, de si nu in modu adecuatu; si elu lauda pre Socrate care a indemnatu pre greci ca se nisúesca in poterea ratiunei catra cunoscinti'a de Ddieu, care le erá necunoscutu. — Dar chiaru cuvintulu „emfutos“ nu insemna innascutu ca gata, ci mai multu innaturatu, adeca pentru natur'a omului Ddieu este datu positivu, adeca: precum dice Pavelu, că cele necunoscute a lui Ddieu din lucrurile lui se vedescu, tota lumea este cualificata de a ne descoperi pre Ddieu ca caus'a suprema, asia Ddieu se reveléza in specialu prin natur'a omenesca, carea este tipulu si asemanare lui Ddieu; si acestu cuventu in greccitate mai tardia nu insemna innascutu ci se reduce la o ideia, carea din cauza că ne amu ocupatu cu densa mai multu si cu seriositate, ore cum ni s'a naturalisatu. Apoi ce este datu in natura fia midilocitu fia nemidilocitu, nu este innascutu. Resulta deci că Stulu Iustinu,

precum apriatu nu a invetiutu că suntu idei inascute, asia nu a invetiutu nici că ideia de Ddieu este omului inascuta, ci pentru credinti'a religiosa a omului Ddieu este obiectu, datu positivu. —

Din tote acestea noi putemu trage consecintia că daca ideia de Ddieu nu este inascuta, atunci nici raportulu viu si realu in care se afla omulu cu Ddieu, va se dica religiunea, nu este innascuta. Dar ideia de religiune nu este nici actu internu alu omului, ci este unu ce datu, unu ce positivu cu realitate obiectiva togmai asia de esistenta, precum esista cu realitate obiectiva factorii cari o compunu: Ddieu si Omulu, dintre cari factori, Ddieu concure cu partea obiectiva, ér omulu cu cea subiectiva. — Dar in tota literatur'a patristica afara de loculu citatu si unulu la Arnobius C. Gent. 3, precum espressu nu se afla invetiutu ideile inascute asia nici ideia de Ddieu. Arnobius dice l. c. „Unde este omulu care deodata cu intrarea sa in lume se nu aduca cu sine cunoscinti'a despre acestu Domnu? Cui nu este inascuta, implentata ba chiaru din pantecele mamei sale imprimata si inscisa (cunoscinti'a) că este unu rege, unu domnu alu tuturor,? . . . (cui non sit ingentum, non affitum immo ipsis paene in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse regem ac dominum cunctorum.) Inse daca privimu mai de aproape aceste cuvinte, apoi ele suferu acea esplicare ca si a lui Iustinu. Concedemu lui Arnobiu că omulu in puterea spiritului seu, din contemplare ratiunale a marginirei sale, a scopului si ordinei din universu, din considerarea chiar a spiritului seu, pote se conchida in modu necesariu la Ddieu ca caus'a absoluta, si aceste le face cu ajutoriulu causalitateri. Cumca si Arnobiu acésta a voitu se dica se vede chiar din cele urmatóre, unde provoca pre pagani ca se faca atari contemplari. — (vedi Kleugten Philos. d. Vorzeit II. 720.)

Justin.

Ospitalitatea nóstra.

Póte că nu este poporu in lume, care se fi fost condamnatu a suferi mai multe dela straini, de cum a fost si este romanulu atátu dincóci, câtu si dincolo de Carpati. Statistic'a ne este marturia, că câti ómeni in lume nu si-au potutu aflá in tiér'a loru subsistentia si adapostire, mare parte au navalitu in tierile locuite de romani, si romanulu ospitalu si marinimosu, cum este dela natura ii a primitu si ii a ocrotitu pre toti. Se ne uitámu in giurulu nostru in tóte partile locuite de romani din monárhia, si se privimu preste poporatiunea din Romania libera, si vomu vedé, că astadi se afla o multime de omeni, cari ieri alaltieri au venitu desculti si desbracati, cu câte o traistutia de chibrite legata la spate si fara nici o par'a chióra in busunariu, ér astadi sunt plini de bani, si se desmerdéza in mediloculu poporului nostru, pre candu acest'a geme apesatu de greutatea timpului, in carele traimu.

Óspetii nostri inse se pare, că nu voiescu a se multimí numai cu atát'a; ci precum incepá sierpele din fabula a-si aretá dintii, dupace se incaldí in sinulu tieranului, astfeliu óspetii nostri dupa ce se saturara de bunatatile, de cari se facura partasi in urm'a ospitalitáti si marinimositáti poporului nostru incepura a corumpe [opiniunea publica prin presa, carea dorere astadi este in multe parti ale Europei in nesce mani, ce nu potu pretinde dreptulu de a se poté numí tocma morali si neconduse de interese tendentióse.

Este o vorba vechia cunoscuta, că diaristii nu se pré sfiescu multu candu scriu, si ca printre cele multe scrise scapa de multe ori câte unu neadeveru, seu ca se o numimu pre nume câte o mintiuna; dar astadi se pare, că acésta cale luata candu si candu din gresiéla de diaristi, astadi se practica in diaristic'a streina in modu sistematicu.